پوهنمل عبدالخالق رشید ۲۰۱۵/۱۰/۳۱

د نازو انا ژوند، سخاوت، شجاعت او شاعري

با سپاس از وبسایت جناب عبدالخالق رشید

(زما مور ماته د لويو کارو د انجام وصيت کړی دی زه بايد زيار وباسم چې د مور وصيت پر ځای کړم او له خدای(ج) څخه توفيق غواړم) (ميرويس نيکه)
زموږ د خلکو د تاريخ په پاڼو کې که له يوې خوا د نارينه اتلانو نومونه تلپاتي شوي، مګر له بلې خوا دا نښې نښانې هم شته، چې د همدغو نارينه وو ترڅنګ د اتلو ښځينه وو نومونه هم تلپاتي دي او درناوی يې په هم هغه اندازه دی، لکه د نوميالیو نارينه وو. وايي چې په عباسي واکمنانو کې تر هارون الرشيد وروسته مامون الرشيد د خپل عصر زبده روزګار واکمن شو، دده ددغې لويی او پوهې يو سبب دا و، چې دی د يوې نوميالی خراسانی مېرمني مرجيلي زوی و، هغې دی په پوره تقوا او سپېڅلتيا سره وروزه، ځکه نو په خپل عصر کې يو نه ماتېدونکی او پر ځان ډاډمن واکمن شو، د مامون په روزنه او پالنه کې د هغه د مور مرجيلي خراسانی ونډه ځرګنده وه. د هند د مغولي لړۍ د بنسټوال ظهرالدين محمد بابر د پاچاهۍ د لويی اوده ته د لويو وياړونو د ښنلو په ترڅ کې دده د پښتني مېرمني بي بي مبارکې نوم او هلي ځلي په تاريخي لحاظ د يادوني وړ دي، همدغه پښتنه مېرمن وه، چې د يوه ځانګړي تاريخي نزاکت له مخې يې د بابر غوندې لوی واکمن مړی سره له دې چې په هند کې ښخ شو له هغه ځايه د شېرشاه په عصر کې راوېوست او دلته يې په کابل کې په اوسنی بابر بڼ کې چې په (هغه وخت کې د حضرت رسول (ص) په قدم ګاه باندې مشهور و) (۱) خاورو ته وسپارل شو. د بابر ښخول په کابل کې د هغې سياسي او تاريخي ځيرکی نتيجه وه، چې زموږ د دغې نوميالی پښتني په هغو تاريخي شرايطو کې ورپام شو، چې په هغو شرايطو کې يې په سيمه ييز او ملي لحاظ ستر اهميت درلود.

په همدې شان زموږ د هېواد په تاريخ کې دربيمه تلپاتي ښځينه څېره، چې زموږ د ليکني اصلي موضوع هم د هغې ژوند، تقوا او سپېڅلتيا ده هغه زموږ د ملي مشر او ملي لاربسود ميرويس خان مور (نازو انا) ده. نازو انا د توخيو د ځانګې د نوميالي مشر سلطان ملخي توخي لور وه، سلطان ملخی هغه نوميالی مشر و، چې د هند د مغولي واکمن محی الدين اورنګ زېب په عصر کې يې له غزني تر جلدګه په بشپړه خپلواکۍ سره حکومت کاوه او د اورنګزېب د عصر په نامتو کسانو کې يادېده (۲).

نازو انا د همدغه ملي مشر او واکمن په کاله کې پر ۱۰۶۱ هـ کال وزېږېده، په همدغه واکمن کاله کې يې د هغه وخت له شرايطو سره سمې ديني زده کړې لکه چې دود وې، سرته ورسولې، نازو په خپل عصر کې په رښتيا هم د يوه پښتون مشر د کاله روزنه په بشپړه توګه واخيسته او ځان يې په تمامه مانا په ښځينه جامه کې داسې عيار کړ، چې هم د رزم شوه او هم د بزم، داسې چې:

نازو انا د يوې سپېڅلي پښتني مېرمني په توګه:

نازو د لوی حکمران سلطان ملخي توخي لور وه، کرم خان نوموړي پښتنه پيغله د خپل زوی ښالم خان لپاره وغوښته او هغه يې وکړه او د ښالم خان د کاله مېرمن شوه، هغې له خپل ناوي توبه بيا تر زړه بوډی توبه د خپل کاله چارې لکه د يوې رښتيني پښتني په شان سمبال کړې، هغې په لومړي ګام کې د خپلو اولادونو په روزنه کې ډېره ښه ونده واخيسته، دا ځکه چې دا کار په کورني چاپېريال کې د يوې مېرمني له اساسي او مهمو دندو څخه ګڼل کېږي، نازو انا چې د دواړو خاني کورنيو د پاينت پوښتنه ورسره وه دغه کار ته په دوه لحاظه په جدي توګه متوجه شوه. يو په دې لحاظ چې هغه په داسې چاپېريال کې اوسېده، چې د هغو ناسته ولاړه، راشه درشه دا يوادونو د واکمنانو په سطحه وه. هغه هم د داسې ايوادونو له واکمنانو سره چې هغو د ايران او هند په پرتمينو درباررونو کې د شان اوشوکت ډمامي په هغو شپو ورځو کې ګرمي کړې وې، چې د لويديز له پرتمه ډکه درباريان هم د هغو درباررونو جاه جلال ته ګوته په

غابښ وو. نازو انا له داسي حالاتو او داسي راشه درشه سره او د هغي خسر ګنی او پلارګنی د داسي ناستو پاستو واکمن پښتانه وو. ځکه نو هغه په شعوري توګه تر هر څه لومړی دې ټکي ته ځیر شوې وه، چې دا باید خپل اولادونه څه ډول او څه ډول شرایطو لپاره وروزي. دا هغه اصل و، چې نازو انا یي ناچاروله، چې د یوې دراکې پښتنې په توګه باید هغه ته ځیر وي او هغه ته باید تیاری ولري.

دویمه مهمه مسئله، چې هغه د نازو انا لپاره ددې سبب شوه، چې باید د خپلو اولادو روزنې ته ملا وتړي، هغه د هغې هغه خوب لیدل وو، چې د هغه په ترڅ کې د پښتنو درانه بزرګ او منلي څېرې ښيټ نیکه دې ته هغه وخت چې ملي مشر میرویس خان وزیږېده وویل: (دا زوی ښه تربیت که چې لوی شي، لوی کارونه به وکا او په زیارت د بیت الله به ځان مشرف کا او له نسله به یي پیدا شي بادشاهان چې دین به روښانه کا) (۳)

همدا وجه وه، چې نازو انا خپلو اولادونو ته په اوداسه شدې ورکولې او هڅه یې کوله چې هغوی باید پر مادي شته والي برسېره داسي انسانان شي، چې په معنوي ارزښتونو یي هم خلک او دهغو فکرونه پیړی پیړی روښانه او ویاړمن وهڅول شي. نازو انا خپل مشر زوی حاجي میرخان همداسي لکه چې عصر غوښته کوله او د ښيټ نیکه معنوي سپارښتنه وه، وروزه، میرخان یي د پوهي او زده کړي لپاره وګماره: (څنګه چې یي مور په خپله عالمه او پوهه مېرمن وه، زوی یي په شپږ کلنی په روزنه او تعلیم پیل وکړ په یوه کال کې یي ددین ټول فرایض پړی زده کړل)(٤) نازو انا میرویس نیکه په هغو ټولو خویونو او خصلتونو پوره وروزه، لکه چې لوی خوشال، مفکر خوشال په خپل نامتو اثر ((دستار نامه)) کي د دولسم هنر (٥) تر سر لیک لاندي بیان کړی دی، کله چې مور د دستارنامي هنر لولو بیا په دې پوهېږو چې میرویس خان هغه پښتون دی چې د خوشال خټک ایډیال روزنیز ښوونځی په منځ کي روزل شوی او راپورته شوی دی. نازو انا د کلمي په رښتیني مانا هغه پښتنه مور ده، چې په پوره سپېڅلي احساس یي په دغه برخه کې خپله ونډه په پښتني مینه سرته رسولې ده.

نازو انا په ملي او سیاسي څېره کي:
په دې کي شک نه شته په هغو شپو ورځو کې چې نازو انا او ددې د پلار د واکمنی شپې ورځې وې، هغه مهال او هغه وخت داسي وخت و، چې د افغانانو ملي غورځنګ، هغه غورځنګ چې د خپل قام تېر تاریخ، تېر برم او عظمت یي بیا را ژوندي کول، هغه د بریالیتوب پولې ته ورنږدې کېده، هغه رنګینه لاره، چې د روښان او روښانیانو د قربانیو له کربلا څخه د اکوړي په هسکو او ټیټو کې تر خوشال پورې راورسېده، هغه لاره هغه د پټ او خپلواکی لاره باید د پښتونخوا تر لویدیزې پورې رسېدلې وای، ځکه چې د برې سر منزل یې تقدیر د پښتونخوا لویدیزه څنډه کړی و، د خپلواکی د همدغې رنګینې ناوې د هرکلي په خاطر په لوی کندهار کې نه یوازې د پښتنو زلمیو هنګامې وې، بلکې په دغو ځان تېرېدونو کې د پیغلو او ښځو د قربانیو د احساس شور او فریاد د هوتکو په نارو کې بل ډول انګازې کولې، داسي انګازې چې اوس نو زموږ لوی اتل جهان پهلوان کروړ هم ورته څوانېده او د مخسوري په دغه بریمینه سوبه کې یې د پښتنو بیرغ اوچت ساته. نازو انا د همدغه غورځنګ پر ټولو اړخونو باندې پوهېده او د هغه پر وړاندې یې د قربانۍ ډګر ته توره په لاس وردانګل، د پټې خزانې دروند لیکوال محمد هوتک په دې برخه کې د نازو انا په باب کاږي چې:
(...اومېږه مخي ارتینه وه، چې نارینه یي مېړانه او شجاعت او سخاوت ته حیران وو. روایت دی چې له سقه راویانو چې سلطان ملخی د سور غره ته نژدې په جنګ کې ومړ او حاجي عادل چې د نازو انا ورور و د پلار په انتقام جنګ ته ولاړ، کلا او کور یې نازو انا ته پرېښول، په هغه وخت نازو انا توره په ملا کړه او د جنګیالیو ځوانانو سره یې کوراو کلاله تړاک د دښمنانو وساتل...) (٦)

بله د یادوني وړ مسئله، چې په پښتني ټولنه کې په ملي لحاظ ځانګړی ارزښت لري، هغه د قام په منځ کې د ډوډۍ ماری او سخاوت مسئله ده، دغي مسئلي د نازو انا په څېره کې څرګند او ددې له شخصیت سره تړلې ارزښتونه ځانته غوره کړي دي. معمولاً دې ځانګړتیا د پښتنو په منځ کې تر نازو انا دمخه د شېرشاه او خوشال خان په شخصیتونو او کردارونو کي ځای نیولی دی، د شېرشاه په باب لیکل شوي چې: (... ځانګړی لوی پخلنځی یې درلود چې په هغې کې به په زرهاوو سورو او پلو عسکرو ته خواړه پخېدل او ورکول به، په دې برخه کې داسي حکم شوی و. که سپاهي دی، که حاکم دی او که رعیت چې وږی وي او پخلنځي ته راشي باید دلته په خوړو باندې موړ شي. چې له دې ځایه بېرته وږی لاړ نه شي، شېرخان په خپل لښکر کې د فقیرانو او مسکینانو لپاره څو لنګرونه پرانیستي وو، چې خواړه خواړه به پکې پخېدل ددغو لنګرونو ورځنی لګښت پنځه سوه اشرفی وو).(۷)
د نازو انا په باب هم د هغې د سخاوت او ډوډۍ مارتوب خبره په پټه خزانه کې داسي کښل شوې ده: (ما ته خپل پلار حکایت کا چې نازو انا په مېلمستیا او د غریبانو، مسافرانو په پالنه معروفه وه او هر وخت چې په ژمي به د مسافرانو قافلي راغلي، د نازو انا پر کلایي اړول، په سوو سوو مېلمانه به یې روزل او دوی ته یې ډوډۍ ورکوله، چا چې به

کالي نه درلودل. لباس يې ورکاوه او د سخاوت نوم يې له خيبره تر کوسانه خپور شوی دی) دا چې پښتانه تراوسه هغې ته د انا خطاب کوي دا د هغې د ملي څېرې او د قرباني د ارزښتونو په خاطر دی، په پښتنو کې هرڅوک (بابا) کېدی نه شي او هر څوک (د نازو انا) په شان له مينې او عاطفې ډک نوم نه شي ترلاسه کولای، ځکه په پښتنو کې (بابا) کېدل او (انا) کېدل د ټولو افغانانو د فتوا خبره ده.

نازو انا يوه پښتنه اديبه:

د نازو انا نوم او شعر دومره سره نږدې دي، چې کله د نازوانا نوم اورو تر هر څه دمخه د هغې اوچت شعري استعداد او اديبه طبعه زموږ مخې ته درېږي. نازو انا په پښتنو ښځينه شاعرانو کې هغه شاعره ده، چې له شعر څخه يې د ښکلا، ښځينه عاطفې او پښتني صميميت تعبير کېږي. په پښتو ژبه کې تراوسه خورا ډېرو ښځو د شعر او شاعرۍ په برخه کې طبعه ازمويلې، له ډېرو ښځو څخه ډېر شعرونه پاتې دي، مګر په ادبي نړۍ کې يې هنګامه دومره توده نه ده. د نازو انا د شاعرۍ په باب په پټه خزانه کې راغلي دي: ((زما پلار هسې ويل: چې نازو انا علاوه پر سخاوت او شجاعت او عبادت هسې ارتينه وه، چې د خدای تعالی څخه په مناجات يې ډېر اشعار ويل او يو ديوان يې درلود، چې دوه زره بيتونه په کې و او هلته يې ښه نکات ادا کړي وو او داسې يې ويلي وو چې نارينه يې هم نه شي ويلای)) (۹). د نازو انا څخه د شعر په برخه کې يوه څلوريځه پاتې ده، ددې لپاره چې ددغې څلوريځې په هنري ارزښت پوه شوي وو نو ښه به دا وي چې دلته يې راواخلو:

سحر ګـه وه د نرګس ليمه لانـده
څاڅکي څاڅکي يې له سترګو څڅېده
ما ويل څه دي ښکلي ګله ولې ژاړې؟
ده ويل ژوند مې دی يوه خوله خندېده.

د هنر او هنري پديدې په باب يو شمېر پوهان داسې عقيده لري، چې هنر بايد ښکلی وي او په عين حال کې هنر بايد د اخلاقي روزنې دنده هم په ټولنه کې ترسره کړي، د نازو انا څلوريځه زموږ پر وړاندې يوه بشپړه ټولنيزه تابلو، چې تر هر څه دمخه د ټولنې د اساسي توک (فرد) برخليک انځوروي ږدي، دا چې د نازو انا نور شعرونه زموږ په واک کې نه شته، موږ به د هغې د شعر نور ټولنيز ارزښتونه بل وخت ته پرېږدو، خو دا بايد ووايو، چې د نازو انا څلوريځه زموږ د ختيزې شاعرۍ د انسان په ار وايي سفر کې خپله لاره په پوره او بشپړه انساني وړتيا سره ايستلې شي، زه دلته يو مثال د بنګالي نامتو شاعر او ليکوال ټاګور له ګيتا نجلي څخه را اخلم، هغه د همدغه (ګل) په باب چې د يوې خولې خندا تمه لري وايي: دا کوچنيوټې غوندې ګل وشکوه، وايي خله، ځنډمه کوه، نه چې دا ګل مړاوی او په خاورو ولړل شي.
کېدی شي چې ستا په امېل کې به ورته ځای پاتې وي، خو ته يې د خپل لاس د مښود په درد سر لوړی کړه او ويې شکوه، زه بېرېږم چې زما تر خبرېدو دمخه د نذر وخت تېر نه شي زه دا منم چې رنګ يې ډېر تېز نه دی، خوشبو يې کمزورې ده خو ته د خپل خدمت کار ځينې واخله او ويې شکوه چې دغه يې وخت دی. (۱۰)
دټاګور په هنري کلام کې هم (ګل) هم هغسې انځور شوی لکه دنازو انا په څلوريځه کې، دلته هم (ګل) د يوه نيمه خوا برخليک انځور دی او هلته هم، مګر په دواړو انځورونو کې د هنر وړتيا او شاعرانه نزاکتونه په لوړه شاعرانه او انساني عاطفي سره خپله اغېزه ښندي. د محتوا په لحاظ موږ دنازو انا څلوريځې ته ورته خورا زيات شعرونه او هنري ارزښتونه موندلای شو، د ختيز له نامتو شاعر علامه اقبال څخه هم يو داسې شعر پاتې دی، چې څو بيتونه يې دادي:

شـبی زار نــــالـيد ابـر بـهـار
که اين زنـدگی گريه پيهم است
در خشيد برق سبک سير گفت
خطا کرده يی خنده يکدم است
ندانـم به ګلشن کی برد اين خبر
سـخـن هاميان ګل و شبنم است

دنازو انا د شاعرۍ او ددې د شاعرانه طبعې ډېره مهمه او څرګنده ځانګړتيا او ارزښتيا داده، چې ددې د شاعرۍ اغېزې يوازې پر دې باندې پای ته ونه رسېدې، ددغې سپېڅلې شاعرې انا د شعر برکت و، چې تر دې وروسته ددې اولادونو په شعوري توګه د شعر له پراخې لمنې څخه ځانونه لرې ونه ساتل، د شجاعت، سخاوت او دولت تر څنګ يې د انسان د ژوند ددغې مهمې پديدې اهميت هم درک کړ او د نازو انا د شعر او شعري طبعي برکت و، چې زموږ له لوی ملي اتل ميرويس خان څخه هم شعرونه پاتې دي، شاه محمود د خپل بري ترڅنګ په ټولو سوبو کې نامتو

شاعر ريدي خان مومند له ځان سره ملګرى کړى و او تر اصفهان پورې يې له ځان سره بوت، هوتکي شاه حسين هم په خپله شعر وايه او هم يې دربار له شاعرانو او ليکوالو څخه ډک و دا ښکلى شعر دده دى چې وايي:

بېلتانه دې د غمو په چپاو چور کړم
په تيارو کې د هجران يې له تادور کړم
بېلتانــه دې هسې اوښکې راخپرې کړې
ستا د فکر په ګرداب کې تل عبور کړم
د فـراق پـرى مـې کښېوت و مرى ته
په جهان کې يې رسوا لکه منصور کړم
په وصال دې هـم نابناد يمـه دلبرې
د بېلتون فکر په زړه کې ان صبور کړم
د بانو غشې مې وخوړ په ځيګر کې
غمازانو په غمو غمزو مهجبور کړم
خلک يـاد زمــا د عشق په لېـونــو کا
زه حسين محبت هسې مشهور کړم

(پټه خزانه ٦١مخ)

پټه خزانه کې محمد هوتک ليکلي ده، د شاهنشاه شاه محمود په مرګ د هغې د غم ويرنه هغه له سوز او ګدازه ډکه ويرنه ده، چې سارى يې په پښتو ادب کې خورا لږ ليدل کيږي، دغه ويرنه د ملي ماتم يوه ناره ده، چې د زينبي له خولي راوځي:

ږغ سو چې ورور تېر له دنيا سونا
کـنـدهـار واړه پـه ژړا سـونــا
زړه مې په وير کې مبتلا سو نا
چې شاه محمود له ما جلا سونا
(١١)

دا چې نازو انا زموږ د پښتنو ښځينه وو په منځ کې د ځو بعدي شخصيت لرونکې ښځه ده، د هغې نوم، د هغې شجاعت، د هغې سخاوت او بالاخره د هغې شاعرانه احساس او تپلپاتې عاطفي دنيا زموږ له ژوند او زموږ د ژوند له تاريخ سره نه شلېدونکې اړيکي لري، د نازو انا خپلواکي او پښتني پت هغې مجسمې ته ورته دي، چې د هغې ترخنګ به افغان بچى بې له درناوي تېر نه شي. هوتکيانو د افغانانو د واکمنى، فرهنګي شته والي او لوړ افغاني کلتور د استازو په توګه زموږ خلکو او هېواد ته د سر لوړى نوم او وياړ ګټلى دى او دا ټول د نازو انا د سالمې او سپېڅلي روزنې ثمره ده، ځکه چې ميرويس خان به د خپلو ټولو برياليتوبونو يو سبب خپله مور بلله او ويل به يې: (زما مور ماته د لويو کارو د انجام وصيت کړى دى زه بايد زيار وباسم چې د مور وصيت پرځاى کړم او له خداى (ج) څخه توفيق غواړم) (١٢)

اخځونه

١- عبدالحى حبيبي، ظهرالدين محمد بابرشاه، کابل ١٣٥١ل کال
٢- شېرمحمد خان تواريخ خورشيد جهان لاهور، ١٣١١هـ ق کال
٣- محمد بن داود هوتک، پټه خزانه، کابل ځلورم چاپ ١٣٥٦ل کال، (١٠٢) مخ
٤- حاجي امان الله هوتک، د خپلواکى لمر ځرک، پېښور، ١٣٦٨ل کال.
٥- خوشحال خان ختک، دستارنامه، کابل، ١٣٤٥ل کال (٦٥) مخ.
٦- محمد هوتک، پټه خزانه (١٠١) مخ
٧- عباس سروانى، شېرشاهي تاريخ، کابل، ١٣٥٤ل کال (٢٧٢مخ.
٨- پټه خزانه، ځلورم چاپ (١٠٢)مخ.
٩- همدغه اثر (١٠٣) مخ
١٠- رابندراناتهـ ټاګور، ګيتانجلى، د بېنوا ژباره، کابل ١٣٥٤ل کال (٦)مخ.
١١- پټه خزانه (١٠٨) مخ
١٢- حاجي امان الله هوتک، د خپلواکى لمر ځرک، پېښور، ١٣٦٨ل کال، (٢٢) مخ.